

Kárpáti Attila István

„Olvasójink gyönyörködtetőt kívánnak...”

Wesselényi Miklós és az Erdélyi Múzeum

Wesselényi Miklóst elsősorban politikusként, a liberális reformellenzék első országos vezető személyiségeként tartja számon a történettudomány. Naplói révén saját tollából ismerhetjük meg életének fontos eseményeit, úti élményeit, valamint a reformkor jelentős alakjait. Diáriumában különösen olvasmányos, szemléletes stílussal találkozhat az olvasó – akár a Széchenyivel közös nyugat-európai utazás, akár az 1838. évi pesti árvíz alatt írt feljegyzéseit veszi a kezébe.¹ Ugyan Dávid Gábor Csaba irodalomtörténész révén megismerhettük Wesselényi két Ségur-fordítását, valamint egy általa írt tanmesét,² a *Balítéletekről* és a *Szózat a magyar s szláv nemzetiség ügyében* című politikai művei mellett szűkebb értelemben vett szép-irodalmi munkásságáról nem sokat tudunk. Jelen tanulmányban a báró literatúrai tevékenységének ifjúkori gyökereit keresem, továbbá a Wesselényi-kutatásban eddig ismeretlen források segítségével bemutatom az Erdélyi Múzeum körüli tevékenységét és Döbrentei Gáborral való kapcsolatát.

A szervező és a mecénás

1812 novemberében a 16 éves Wesselényi elhagyta Zsibót, s Kolozsváron folytatta tanulmányait. Nevelője, Pataki Mózes tanította neki a történelmet és az irodalmat, Winkler János kolozsvári professzor a jogot, Szabó Andrástól – id. Teleki László fiainak egykori nevelőjétől, aki 1810 óta volt az ifjú mellett – filozófiát hallgatott, Joseph Dominik Grosspeter³től vett zongoraleckéket, s Méhes Sámuel volt a fizikatanára. A szellemi fejlődés mellett nagy hangsúlyt kapott a tantervben a fizikum fejlesztése is: hétfőtől péntekig a 9 és 11 óra közötti intervallum

Kárpáti Attila István (1991) – történész, doktorandus, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, karpattila@gmail.com

A tanulmányban szereplő kolozsvári kéziratári és levéltári források feltárását a Balassi Intézet Klebelsberg Kunó-ösztöndíja támogatta.

¹ Széchenyi István – Wesselényi Miklós: *Feleselő naplók*. Válogatta és szerkesztette Maller Sándor. Bp. 1986; *Báró Wesselényi Miklós, „az árvízi hajós” naplója*. Sajtó alá rendezte Rubinyi Mózes irányításával a székesfővárosi VI. kerületi Izabella utcai Báró Wesselényi Miklós Fiú Felső Kereskedelmi Iskola Ifjúsága. Bp. 1938.

² Dávid Gábor Csaba: *Wesselényi szépirói tevékenysége*. = Uő: „Célunk tökéletesedésünk”. *A nemzetnevelő Wesselényi Miklós*. Bp. 2013. 93–111. A három szöveget lásd uo. 225–246.

³ Grosspeter az 1830-as évekre a kolozsvári zenei élet egyik elismert és megbecsült alakjává vált: 1830-tól a kolozsvári Muzsikai Conservatorium énektanára, majd 1834-től az intézmény zenei igazgatója volt. Lásd Kovács Emese: *Muzsikai Conservatorium, Kolozsvár, 1837*. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia, Kvár 2006. 2. http://etdk.adatbank.transindex.ro/pdf/zen_kovacs.pdf

a lovaglásnak és a testmozgásnak volt fenntartva.⁴ Pataki Mózessel gyakran töltötték estéiket Döbrentei Gábor és tanítványa, Gyulay Lajos szállásán, s alkalmanként Hegedűs Sámuel református teológiaprofesszor is csatlakozott hozzájuk.⁵ Baráti körük negyedik tagja az ekkor 18 esztendő Bánffy László – Wesselényi Polixéna későbbi első férje – volt, akiben Döbrentei nagy tehetséget látott a történelmi hivatásra.⁶ Wesselényi és Bánffy leveleiből kivehető barátságuk élénk intellektuális jellege, s összefüveteleik témájába és jellegébe is betekintést nyerhetünk, melyek során megosztották egymással olvasmányélményeiket, egy-egy könyvről alkotott véleményüket, benyomásaikat, érzéseiket.⁷ Wesselényi ekkori tágabb baráti körét egy 1813. decemberi névnap-i köszöntésből ismerhetjük meg, amelyet Döbrentei és Bánffy László mellett Kendeffy Ádám, Bánffy Gergely, Kovachich József – Kovachich Márton György fia – és Barsay Ádám írt alá.⁸

Wesselényi 1813-ban fokozatosan bekapcsolódott a Döbrentei kolozsvári irodalmi kezdeményezései körüli munkába. Egyrészt Döbrentei megbízásából a *Külföldi Játékszíni Gyűjtemény* számára 1813 februárjától Johann Wolfgang Goethe *Die Geschwister* című egyfelvonásos színművét fordította le,⁹ s a munkával júniusra el is készült.¹⁰ Emellett a többi fordító megkeresésében is segédkezett, mivel 1813 márciusában arról értesítette Döbrenteit, hogy egy édesanyja alkalmazásában álló, Lugosi nevű ügyvéd elvállalta Shakespeare *Athéni Timon* című munkájának fordítását.¹¹ Másrészt az Erdélyi Múzeum elindulásához szükséges anyagiak összegyűjtése érdekében több erdélyi arisztokratát is megkeresett, azonban nem egy esetben csalódnia kellett.¹²

Trócsányi Zsolt véleménye szerint Wesselényi Erdélyi Múzeum körüli tevékenysége pusztán a lelkes szervezői tevékenységre terjedt ki.¹³ A Döbrentei Gáborhoz, Kazinczy Ferenchez,

⁴ Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Cluj (=ANRDJC) fond nr. 928, crt. nr. 426. Wesselényi Miklós kolozsvári órarendje. Közli Kardos Samu: *Báró Wesselényi Miklós élete és munkái. Első kötet.* Bp. 1905. 85.

⁵ ANRDJC fond nr. 250, crt. nr. 159. Wesselényi Miklós levele Cserei Helénához, 1813. május 6.

⁶ *Kazinczy Ferenc levelezése. X. kötet.* Sajtó alá rendezte Váczy János. Bp. 1900. 415. (=KazLev X. i. m.)

⁷ „...mioleta Tölled el jöttem a Bersevicit és a Vallensteint el olvastam ezekrőlvaló vélekedéseimet s bizonyos jegyzéseimet le írtam s Néked el is akartam küldeni, de szándékom meg változván tsak akkorra hagyom mikor veled találkozzom. A Helden des Tagesnevű könyvet küldöm, most Engelnek a Philosoph für die Velt nevű munkáját olvasom... A Bersevic Hazánk kereskedése s boldogsága el nyomattatását fel fedezvén bennem szomorú Hazafiúi indulatot gerjesztett...” ANRDJC fond nr. 250, crt. nr. 133. Bánffy László levele Wesselényi Miklóshoz, 1813. szeptember 25.

⁸ ANRDJC fond nr. 250, crt. nr. 133. Bánffy Gergely és társai levele Wesselényi Miklóshoz, 1813. december 6.

⁹ A darabot Kazinczy Ferenc már 1792-ben lefordította, 1794-ben került sor a színpadi bemutatóra, s 1815-ben jelent meg először Goethe-fordításai között. (*Kazinczy Ferenc munkái.* Szép irodalom. V. kötet. Pest, 1815. 199–238.) Úgy fest, Döbrentei nem ismerte Kazinczy fordítását, s a széphalmi vezér nem reagált a híre, miszerint Wesselényi kapta a *Die Geschwister* fordításának feladatát. Kazinczy Goethe-fordításairól lásd Fried István: *Goethe és Kazinczy.* Irodalomtörténet XX(1989). 2. sz. 229–265; Czibula Katalin: *Kazinczy Goethe-fordításairól.* Irodalomtörténeti Közlemények CXIV(2010). 5. sz. 387–429. (=Czibula: i. m.)

¹⁰ Országos Széchényi Könyvtár (=OSZK) Kézirattár, fond 113/60. Wesselényi Miklós levele Döbrentei Gáborhoz, 1813. február 20.; KazLev X. i. m. 415. A *Die Geschwister* Wesselényi-féle fordításának kézírata mindaddig nem került elő.

¹¹ OSZK Kézirattár, fond 113/60. Wesselényi Miklós levele Döbrentei Gáborhoz, 1813. március 18.

¹² „Barátom egy Herculesi mivhez fogtam vala egy fősvényt adakozóvá tenni! Nem gondoltam meg vállaim gyengeségét, ostromolni keztem, a' gyengébb részekre vetettem oh fegyvereim ereit, de mint töredékeny üveg törtek szélyel 's pattantak vissza meg edzett értmejjéről; 's így egy hoszszu levéllel meg kerestem G. Bethlen Samuelnét und es warnicht der Federnwerth, die ich darum zerkaute. Isten! agy lelket hazánkfainak!” OSZK Kézirattár, fond 113/60. Wesselényi Miklós levele Döbrentei Gáborhoz, 1813. február 20.

¹³ Trócsányi Zsolt: *Wesselényi Miklós.* Bp. 1965. 34. (=Trócsányi, i. m.)

valamint Berzsenyi Dánielhez köthető források ellenben arra engednek következtetni, hogy az ifjú zsidói báró munkássága ennél szerteágazóbb volt. Döbrentei Kazinczyhoz írt levelei szerint előfordult, hogy a beérkező kéziratokat azok kézhezvételét követően Wesselényivel közösen bontották fel s olvasták el.¹⁴ Az *Erdélyi Múzeum* munkatársai és szerzői a heti, esetenként havi rendszerességgel megtartott üléseken vitatták meg a beérkezett műveket, s bár mindenki elmondhatta véleményét, a végső döntést minden esetben Döbrentei hozta meg.¹⁵ Wesselényi tehát négy szemközt is hatást gyakorolhatott Döbrenteire, emellett rendszeres résztvevője volt az üléseknek, így nyilvánosan is elmondhatta gondolatait a benyújtott művekről.¹⁶

Arról, hogy Döbrentei mennyit adott Wesselényi egy-egy kézitról alkotott véleményére, nem tudunk meg semmit a forrásokból – Kazinczy és Berzsenyi leveleiben azonban találunk arra vonatkozó információkat, mennyire bíztak a fiatal báró ízlésében. A széphalmi vezér kérésére Wesselényi elküldte megjegyzéseit Kazinczy Ossian-fordításához, amelyeket a fordító kifejezetten hasznosnak talált – bár szavai mögött az ifjúval szembeni elfogultságát is számba kell vennünk.¹⁷ Berzsenyi Dániel levelei arra utalnak, hogy Wesselényinek fontos szerepe volt a kéziratok értékelésében, s beleszólása lehetett abba, mi jelenjen meg az Erdélyi Múzeum hasábjain. „Parancsolatod szerint küldök a’ mit küldhetek. Iktasd Muzeumtokba, ha arra érdemtelennel nem találod, ezen csekélysegeket, ’s kérélek, hogy valamint ezeket úgy a’ Döbrenteihez küldött Epistolámat is meg vizsgálj ’s ha mit találsz benne, melly ízléssel ellenkezik add tudomra, hogy érzéseiddel az enyimeket öszvenézhessem” – írta a „niklai remete” Wesselényinek 1815 januárjában.¹⁸ Wesselényi Pataki és Döbrentei társaságában 1814. szeptember 12-én meglátogatta Niklán a költőt, minden bizonnyal ekkor kérték meg őt arra, hogy írásait küldje el az Erdélyi Múzeum számára.¹⁹ Wesselényihez írt levele azért is különös, mert Berzsenyi már korábban megtudta Kazinczytól, hogy a folyóirat szerkesztését Döbrentei irányította, de legkésőbb a személyes látogatáskor tisztázhatták ezt.²⁰ A költő mégis Wesselényinek küldte el kéziratait, ennek fényében úgy fest, a zsidói báró a megjelenő művek véleményezésében és kiválasztásában is szerepet játszhatott. Mindemellett Wesselényi nemcsak a támogatók megkeresésében segített Döbrenteinek, de saját vagyónából is támogatta a folyóiratot, s fedezte a kiadási költségek egy részét.²¹ Az Erdélyi Múzeum első füzetében meghirdetett drámapályázat

¹⁴ *Kazinczy Ferenc levelezése. XI. kötet.* Sajtó alá rendezte: Váczy János. Bp. 1901. 365. (= *KazLev XI. i. m.*)

¹⁵ Sallay Géza: *Döbrentei Gábor élete és működése.* Máramarosziget, 1912. 20–22.

¹⁶ Jancsó Elemér: *Döbrentei Gábor és az Erdélyi Múzeum.* = *Uő: A felvilágosodástól a romantikáig.* Tanulmányok. Buk. 1966. 239; „...barátom a túlvilágon is” – *Döbrentei Gábor és gróf Gyulay Lajos naplófeljegyzései 1835. május – 1861. október 28.* Sajtó alá rendezte, a jegyzeteket és a bevezetőt írta Hász-Fehér Katalin. Szeged 2011. 47. (= *Döbrentei – Gyulay, i. m.*)

¹⁷ „Ez az Osszián az által hogy ötet Te is kedveled, még kedvesebbé lett előttem, és ha fordításom azoknak, a’ kik competens Biroknak ismertethetnek, meg fogja nyerveketni javalásokat, úgy szerencsésjét igen nagy részben Neked fogja köszönhetni.” *KazLev XI. i. m.* 276.

¹⁸ OSZK Kézirattár, Fond 113/69. Berzsenyi Dániel levele Wesselényi Miklóshoz, 1815. január 15. Johann Jakob Engel *A pók* című irásának Berzsenyi-féle fordítása, amelyet a levélben küldött, végül nem kapott helyet az Erdélyi Múzeumban, s 1842-ben jelent meg első alkalommal. (*Berzsenyi Dániel összes művei. Másod kötet.* Közre bocsátá meghagyása szerint Döbrentei Gábor. Buda 1842. 3–12.) Emellett Berzsenyi elküldte *A Temető* című versét, valamint a Kanizsát elfoglaló Dámád Ibrahim pasa nagyvezír egyik levelének fordítását is, ez utóbbi meg is jelent az Erdélyi Múzeumban. Lásd EM 3. füzet 178–179.

¹⁹ ANRDJC fond nr. 928, crt. nr. 432. Wesselényi Miklós és Pataki Mózes 1814. évi úti feljegyzései, 1814. szeptember 12. Sajnos a látogatás tényén kívül a napló nem szolgál egyéb információval a találkozásról.

²⁰ *Kazinczy Ferenc levelezése. XII. kötet.* Sajtó alá rendezte Váczy János. Bp. 1902. 314. (= *KazLev XII, i. m.*)

²¹ MTAK Kézirattár, M. Irod. Lev. 4-r. 119. sz. Döbrentei Gábor levele Helmecey Mihályhoz, 1815. január 11.

mecénásai között az ő neve is szerepel, a pályadíjra összegyűjtött 520 forintot 1817 júliusáig nála helyezték letétbe,²² s elvállalta, hogy értesíti a nevesebb magyar szerzőket a pályázatról.²³

Wesselényi ifjúkori irodalompartoló tevékenysége nem csupán Döbrentei kezdeményezéséhez kötődött. 1814. évi útjuk során Pesten Virág Benedek és Helmezy Mihály felkeresése mellett sikertelenül próbáltak lépéseket tenni annak érdekében, hogy megjelentessék Carl Theodor Körner *Zrínyi* című tragédiáját.²⁴ 1813 októberében Kolozsvárra érkezett Kovachich Márton György és fia, s negyedik „expedíciójuk” keretében kilenc hónapon keresztül kutattak a városi és a kolozsmonostori konventi levéltárban.²⁵ Az apa és fia amellet, hogy megismerkedtek Döbrenteivel és az Erdélyi Múzeum több munkatársával, többször vendégeskedtek Wesselényinél és Patakinál, akik gyakran elkísérték őket a színházba, sőt Bánffy Lászlóval közösen a nagyenyedi könyvtárba is.²⁶ A kutatás mellett a két Kovachich már a következő munkáját tervezte: egy bibliográfia összeállítását, amely a könyvnyomtatás kezdetétől a 18. századig gyűjtené össze az összes magyar nyelvű könyvet, továbbá egy magyar szótár kiadását. A kolozsvári irodalmi élet jelentős személyiségei – közöttük az Erdélyi Múzeum munkatársai, például Szász Mózes és Molnos Dávid –, Wesselényi, valamint az 1814. évi drámapályázat mecénásai, Bánffy László és Bethlen Ádám társaságában esténként Döbrenteinél gyűltek össze, hogy megfogalmazzanak egy felhívást az ügy érdekében.²⁷ 1814. március 23-án véglegesítették tervezetüket, s Wesselényi elvállalta, hogy állja a felhívás kiadásának költségeit.²⁸

Döbrentei Gábor tanítványa

Trócsányi Zsolt Wesselényi-monográfiájában úgy vélte, ugyan Döbrentei Gábor nagy hatást gyakorolt Wesselényire, a kolozsvári folyóirat alapítója elsősorban mecénásként tekintett az ifjú báróra.²⁹ Wesselényi Erdélyi Múzeum körüli tevékenységéhez hasonlóan ketjük kapcsolata is összetettebb volt ennél. Levélváltásaik első darabja 1813 februárjából maradt fenn – ekkor már minden bizonnyal ismerték egymást személyesen, s Patakival együtt Döbrenteiek rendszeres esti vendégei voltak –, amelyben Wesselényi említett tett arról, hogy egy episztolát ír Gyulay Lajos nevelőjéhez.³⁰ „Utánnam kiáltasz a’ pályán ’s kezdetet nyujtod? Megvárlok, menjünk együtt” – írta válaszában Döbrentei.³¹ A „pálya” szó később is előfordul Döbrentei munkáiban: az író szinonimájaként többször is a „pályátfutó” kifejezést használ-

²² *KazLev XI, i. m.* 407; EM 10. füzet 142. Ez volt az az elhíresült pályázat, amelyre Katona József is beküldte a *Bánk bán* első változatát, azonban Döbrentei meg sem említette azt az értékelésében. Mivel semmi nyoma nincs annak, hogy Döbrentei olvasta a pályamunkát, elképzelhető, hogy az nem érkezett meg Kolozsvárra. Lásd Gyalui Farkas: *A Döbrentei-pályázat és a Bánk bán*. Erdélyi Tudományos Füzetek, 32. Bp. 1931.

²³ ANRDJC fond nr. 250, crt. nr. 159. Wesselényi Miklós levele Cserei Helénához, 1814. március 14.

²⁴ *KazLev XII, i. m.* 185.

²⁵ V. Windisch Éva: *Kovachich Márton György és a magyarországi levéltári anyag feltárása a XIX. század elején*. Levéltári Közlemények XXXVII(1966). 1. sz. 86.

²⁶ OSZK Kézirattár Quart. Lat. 7. Kovachich Márton György naplója, 1814. február 4. – május 3.

²⁷ ANRDJC fond nr. 250, crt. nr. 159. Wesselényi Miklós levele Cserei Helénához, 1814. március 14.

²⁸ OSZK Kézirattár Quart. Lat. 7. Kovachich Márton György naplója, 1814. március 23. A tervezet még abban az évben megjelent: *Planum egy tökéletes Magyar Bibliografia és Szókönyv iránt*. Pest, 1814.

²⁹ Trócsányi: *i. m.* 34.

³⁰ OSZK Kézirattár, fond 113/60. Wesselényi Miklós levele Döbrentei Gáborhoz, 1813. február 20.

³¹ ANRDJC fond nr. 250, crt. nr. 135. Döbrentei Gábor levele Wesselényi Miklóshoz, 1813. február 22.

ja³² – Wesselényire tehát egy tehetséges, pártfogást kérő ifjúként tekintett, nem kizárólag mecénásként. A költői levél elkészítése egyben azt is jelenti, hogy Wesselényinek irodalmi ambíciói voltak, s tehetsége kibontakoztatásához Döbrentei segítségét kérte.

A forrásokból csupán a Döbrentei által átadott ismeretek minimális része derül ki, azonban ez is azt erősíti meg, hogy kettejük között – irodalmi értelemben – mester-tanítvány viszony volt. Ahogy azt Csetri Lajos és Simon-Szabó Ágnes kifejtette, Döbrentei számára a prózai vagy lírai alkotáshoz hasonlóan a műfordítói tevékenység is nyelvteremtés volt, s úgy vélte, ehhez is szükség van az ihletre.³³ „Én a’ miolta el váltunk semmit sem dolgoztam, mert napról napra jobban érzem mely lehetetlen légyen forrás nélkül meríteni, a’ forrás meg szerzésén igyekezem tehát” – írja Wesselényi 1813 decemberében Döbrenteinek.³⁴ A báró soraiból nemcsak az derül ki, hogy ismerte a fordítói nyelvteremtés gondolatát, hanem az is, hogy az ihletett állapotot mesterségesen előidézhetőnek tartotta.

Wesselényiben tehát megvolt az irodalmi alkotás szándéka, s a rendelkezésre álló forrásokból motivációjáról is képet alkothatunk. Édesapja, id. Wesselényi Miklós 1809 októberében bekövetkezett halála után Kazinczy Ferentől kért segítséget arra vonatkozóan, hogy segítse jellemformálódását: úgy akart hasonlítani édesapjához, hogy elhagyja annak rossz személyiségjegyeit.³⁵ A széphalmi vezér baráti viszonyt ápolta id. Wesselényivel, s gyerekkora óta ismerte a fiút is – Döbrentei ezzel szemben nem állt ismeretségben a családdal, csupán halálából ismerte az apát. Az episztola megírása ennek tükrében úgy is értelmezhető, mint Wesselényi saját teljesítményének bemutatása annak érdekében, hogy megnyerje mentorának Döbrenteit. Mindazonáltal Wesselényi szépirodalmi céljaiban is felsejlik id. Wesselényi Miklós alakja – elég csak arra gondolnunk, hogy ő is az utókorra hagyott egy fordítást, Joseph Heinrich von Collin *Regulusát*.³⁶

Az *Erdélyi Múzeum* alapítója tisztában volt az elhunyt apa emlékének fontosságával, s több alkalommal is motivációként használta fel azt. Döbrentei 1813 februárjának végén elkészült *Zsibói dal* című rövid prózai alkotásával emlékezett meg id. Wesselényi Miklósról, s arra biztatta az ifjút, hogy igyekezzen megfelelni azoknak az elvárásoknak, amelyek édesapja cselekedeteit várták a fiútól is.³⁷ Emellett tervbe vette, hogy egy mellszoborral állít emléket az apa színházpártoló tevékenységének. A fiú válaszából egyértelművé válik, milyen nagy motivációt jelentett számára édesapja emléke: „Atyám lelke... ne engedd hogy soha is fíjad azon mejj kép előtt le süttött fövel menynyen el”.³⁸ Az apa irodalmi tevékenységének motivációban betöltött szerepéről tanuskodik Wesselényi egyik 1814. évi utazásuk során édesanyjához írt levele is. Bécsből hazafelé Döbrenteivel és Patakival megálltak Keszthelyen, hogy megtekint-

³² Döbrentei Gábor: *Magyar literatúrát illető megjegyzések*. = EM 3. füzet 97. (= Döbrentei, i. m.)

³³ Csetri Lajos: *Egység vagy különbözőség? Nyelv- és irodalomszemlélet a magyar irodalmi nyelvújítás korszakában*. Bp. 1990. 313–314; Simon-Szabó Ágnes: *Böloni Farkas Sándor Werther-fordításáról*. = Johann Wolfgang Goethe: *Az ifjú Werther györmelmei*. Fordította Böloni Farkas Sándor. Bp. 2015. 16. (= Simon-Szabó, i. m.)

³⁴ OSZK Kézirattár, fond 113/60. Wesselényi Miklós levele Döbrentei Gáborhoz, 1813. december 20.

³⁵ Kárpáti Attila István: *Ember az anekdoták mögött. „Hőstettek” és gyászunk Wesselényi Miklós gyermek- és ifjúkorában*. = Kút: az ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola kiadványa XII(2014). 1. sz. 29–30.

³⁶ Joseph Heinrich von Collin: *M. A. Regulus: római történelmi szomorújáték*. Fordította idősb Wesselényi Miklós báró. Közveteszi és bevezetéssel ellátta Récssey Viktor. Győr, 1901. A darabot 1804. június 29-én mutatták be először Kolozsváron. *Magyar színház történet. I. kötet*. Szerk. Kerényi Ferenc. Bp. 1990. 114.

³⁷ ANRDJC fond nr. 250, crt. nr. 135. Döbrentei Gábor levele Wesselényi Miklóshoz, 1813. február 22. A kéziratot lásd OSZK Kézirattár, fond 113/28. Döbrentei Gábor vegyes jegyzetei.

³⁸ OSZK Kézirattár, fond 113/60. Wesselényi Miklós levele Döbrentei Gáborhoz, 1813. március 18.

sék a Georgicumotés találkozzanak Festetics Györggyel. Annak ellenére, hogy Wesselényi nagyon várta, hogy megismerkedhessen Festeticcsel, Cserei Helénának írt levelében csupán egy információval találkozunk kettejük találkozásáról: „[Festetics György] ditsekedvmondta hogy a’ Szegény Kedves Apám Regulussa meg vagyon Bibliothecájában a’ mely Kedves Jó Anyám keze írása.”³⁹

Az 1814. szeptemberi niklai találkozás során Berzsényi is megbizonyosodhatott a zsigóói báró literatúrai ambíciójáról.⁴⁰ A költő egyszerre tekintett szerzőként és mecénásként Wesselényire, sőt levelének fogalmazványában Döbrenteihez hasonlóan ő is figyelmeztette címzettjét „apai örökségére”.⁴¹ A niklai remetével való találkozás épp az ellenkező hatást váltotta ki Wesselényiben, mint az várható lett volna: felismerte képességei hiányosságait, s elbizonytalanodott saját tehetségében és abban, hogy alkalmas az irodalmi pályára. Döbrentei hiába vigasztalta: nem csupán szerzőként, mecénásként is kivetheti a részét a munkából, és segítheti a támogatásra szoruló irodalmárokat.⁴² A „krízis” jól mutatja, hogy Wesselényi irodalmi tervei szorosan összekapcsolódtak az édesapja emlékének való megfeleléssel. Az ifjú báró reális önismeretéről tanúskodik a niklai látogatást követő első Berzsényihez írt levele, miszerint nem áll azon a szinten, hogy a költő műveit bírálja, s úgy érezte, nem csupán a literatúrai feladatok tekintetében, de egyéb szempontból sem tud megfelelni a vele kapcsolatos elvárásoknak.⁴³

A Döbrentei és Wesselényi közötti mester-tanítvány viszonynak a levéltári források mellett az Erdélyi Múzeum hasábjain is nyoma maradt. A 3. füzetben jelent meg Döbrentei *Magyar literatúrát illető megjegyzések* című munkája, amelyet „Egy szépelméjű ifjú-barátomnak” ajánlott. A bevezetésben csupán annyi derül ki a tanulmány címzettjéről, hogy „magas tüztől élesztett lélekkel” rendelkezik, írásából „heves érzés” tükröződik, s levelei „száguldozásokkal” vannak tele.⁴⁴ Döbrentei több levele – többek között egy Wesselényihez írt⁴⁵ – is hasonló jellemzést ad Wesselényiről: Kazinczynak azt írta, az ifjú báró „lángolva” fogadta 1814-ben a drámapályázat gondolatát,⁴⁶ s 1817-ben Buczy Emilhez írt episztolájában úgy fogalmazott, Wesselényi a kolozsvári éhezők megsegítéséért „nemes tüzzel jó okokkal kikele”.⁴⁷ Mindemellett Berzsényi Dániel is felismerte az ifjú báróban a „lángérezést”,⁴⁸ s *B. Wesselényi Miklós képe* című költeményében Wesselényi lelkialkatát az Etnához hasonlította.⁴⁹ A címzett jellemzésének további érdekes eleme a „száguldozás”. A 3. füzet megjelenését megelőzően Wesselényi Döbrenteihez

³⁹ ANRDJC fond nr. 250, crt. nr. 159. Wesselényi Miklós levele Cserei Helénához, 1814. szeptember 20.

⁴⁰ ANRDJC, fond nr. 250, crt. nr. 133. Berzsényi Dániel levele Wesselényi Miklóshoz, 1814. november 23.

⁴¹ „Üldözd a’ gonoszt mint atyád, hintsd a’ jónak magvait csendesen ’s titkosan mit [sic] a’ Természet a’ munkáját.” *Berzsényi Dániel levelezése*. Sajtó alá rendezte: Főríz Gergely. Bp. 2014. 382.

⁴² KazLev XII, i. m. 285.

⁴³ MTAK Kézirattár, M. Irod. Lev. 4-r. 120. sz. Wesselényi Miklós levele Berzsényi Dánielhez, 1815. január 2.

⁴⁴ Döbrentei: i. m. 95.

⁴⁵ „Hevesen nyomám ajkamhoz leveledet, Te, engem, nemesebbike az Ifjaknak megpirítottál annyi jószágoddal... Szíved kiöntődése, lelked járása sokat ígérnek.” ANRDJC fond nr. 250, crt. nr. 135. Döbrentei Gábor levele Wesselényi Miklóshoz, 1813. február 22.

⁴⁶ KazLev XI, i. m. 407. Gyulay Lajos révén tudjuk, hogy Döbrentei jól ismerte a személyiségtípusok korabeli felosztását. Döbrentei maga is gyakran lobbant hirtelen haragra, s többek között Gyulay Lajos és Kazinczy Ferenc is szangvinikus személyiségként jellemezte őt. Lásd Döbrentei–Gyulay: i. m. 98; Bodor Aladár: *Döbrentei Gábor Erdélyi szerezése*. Bp. 1906. 9–10.

⁴⁷ MTAK Kézirattár, M. Irod. Lev. 4-r. 3. sz. Döbrentei Gábor levele Buczy Emilhez, 1817. április 2.

⁴⁸ ANRDJC fond nr. 250, crt. nr. 133. Berzsényi Dániel levele Wesselényi Miklóshoz, 1814. november 23.

⁴⁹ *Berzsényi Dániel munkái*. A bevezetőt írta: Kapi Béla. Bp. 1928. 89.

írt levelei közül csupán néhány maradt fenn 1813-ból. A dokumentumokban érezhető a levélíró lelkesedése: az ifjú Wesselényi minden fontos eseményről be szeretne számolni barátjának, azonban minden témára csak egy-két mondatot áldoz. Estéiket együtt töltik, s élőszóban bővebben elmesélheti mondandóját, a levélben azonban terjedelmi keretek közé van szorítva, így csak bele-belekap egy-egy témába. Döbrentei ezeket a gyors váltásokat, barátja gondolatainak cikázásait értelmezhetette „száguldozásoként”.⁵⁰

A *Magyar literatúrát illető megjegyzések* – amellet, hogy Döbrentei irodalomszemléletét tükrözi – egy irodalmi tanácsadó, amely a minőségi írás kritériumait fogalmazza meg egészen az alapoktól, külön taglalva a próza és a líra esztétikai szabályait. Olyan személynek szól, aki felfedezte magában a tehetséget, azonban még nem próbálkozott önálló alkotással. Nem csupán stilisztikai-technikai javaslatokkal látja el az olvasót, hanem olyan általános tanácsokkal is, mint a kritika kezelése. A források alapján Wesselényi ekkor még csupán műfordításokkal foglalkozott – az 1813 februárjában Döbrenteinek ígért episztola mindaddig nem került elő, így nem tudni, elkészült-e azzal vagy sem –, s a Berzsényinél tett látogatást követően elvesztette önbizalmát. A bevezetésben található jellemzés, valamint a mű tartalma és a zsidói báró irodalmi ambícióiban megfigyelhető „krízis” egybeesése alapján úgy vélem, a címzés mögött Wesselényit kell keresnünk.

Az Erdélyi Múzeum utolsó, 10. számának előszava szerint Döbrentei maga mellé vett kilenc tehetséges erdélyi ifjút, hogy belőlük képezze ki a jövő neves irodalmárait, s néhányuk fordítása az irodalmi folyóiratban is megjelent.⁵¹ Közülük eddig nyolc fiatalembert sikerült azonosítani – közöttük találjuk például Pataki Mózeset, Bölöni Farkas Sándort, valamint Buczy Emilt.⁵² Úgy vélem, a csoport kilencedik, eddig ismeretlen tagja Wesselényi Miklós lehetett. Döbrenteivel való kapcsolata, valamint az Erdélyi Múzeum körüli munkája mellett ezt támasztja alá egy eddig ismeretlen fordítása is, amely a folyóirat hasábjain jelent meg.

Wesselényi Miklós Florian-fordítása

1814 márciusában merült fel először Döbrentei Gáborban, hogy Pataki Mózes és Szabó András tanulmányai mellett tanítványuk tollából is közölni fog egy művet az Erdélyi Múzeumban.⁵³ A végleges döntés 1814 júniusában született meg: Döbrentei Wesselényire bízta Jean François Claris de Florian *Selmours* című elbeszélésének fordítását, s azt a második füzetben szerette volna közölni 1815 első hónapjaiban.⁵⁴ Kazinczy Ferenc levelezésének sajtó alá rendezője, Váczy János úgy vélte, mivel a második füzetben nem találta meg a fordítást, Florian műve végül nem jelent meg a folyóiratban⁵⁵ – a negyedik füzetben ellenben ott találjuk azt *Szelmur* címmel. A késedelem elsődleges oka az ifjú báró Patakival és Döbrenteivel közös

⁵⁰ A „száguldozás” vonatkozhat Wesselényi szellemi képességeire is, hiszen ahogy id. Teleki László 1810-ben írt nevelési tanácsadójában jellemezte az akkor 13 éves fiút: „ami elmebeli tehetségeit illeti, mindent hamar megfog, mindent hamar megért.” ANRDJC, fond nr. 250, crt. nr. 45. Id. Teleki László: *Némely az ötsémet illető különös környülállásokról*.

⁵¹ EM 10. füzet 11.

⁵² Simon–Szabó: *i. m.* 17–18.

⁵³ ANRDJC fond nr. 250, crt. nr. 159. Wesselényi Miklós levele Cserei Helénához, 1814. március 14.

⁵⁴ KazLev XI, *i. m.* 408.

⁵⁵ KazLev XI, *i. m.* 547.

itáliai útja volt, amelyet 1814. június 23-án kezdtek meg, s 1814 novemberének végén, decemberének elején érkezhettek vissza Zsibóra. Pataki Mózes 1815 januárjában bekövetkezett halála, valamint Wesselényi mély gyásza tovább hátráltatta a *Selmours* lefordítását, hiszen anynyira félt attól, hogy a sok Patakival közös emlék rontani fog lelkiállapotán, hogy egészen szeptemberig nem ment haza Zsibóra.⁵⁶ 1815 októberében a báró már dolgozott a fordításon – nem tudni, ekkor kezdte-e el a munkát, vagy korábban⁵⁷ –, s a negyedik füzet, benne a Florian-fordítással végül 1816 márciusában jelent meg.⁵⁸

Az elbeszélés előtt olvashatjuk Jean François Claris de Florian rövid életrajzát és legfontosabb műveinek jegyzékét, vélhetően Döbrentei tollából. Ennek szükségét Váczy abban látta, hogy a francia szerző élete és munkássága olyannyira ismeretlen volt a kortársak körében, hogy azt még Kazinczy Ferenc sem ismerte.⁵⁹ A rövid biográfia elsődleges forrása a német *Conversations-Lexicon* vonatkozó szócikke lehetett. Bár a kézikönyvben szereplő információk sorrendjét az életrajz összeállítója megváltoztatta, szinte mindegyik adatot megtaláljuk benne – többek között olyanokat is, mint a francia író Voltaire-től kapott beceneve, valamint azok a részletek, amelyek Florian nagyapjának eladósodása mögött álltak.⁶⁰

Wesselényi a *Selmours* munkálatai idején már rendelkezhetett fordítói gyakorlattal. Legkorábbi, 1808 augusztusáról, szeptemberéről és októberéről fennmaradt naplófeljegyzései – amelyeket eddig nem ismert a Wesselényi-kutatás⁶¹ – arról tanúskodnak, hogy Patakival Seneca *Erkölcsei leveleit* fordították,⁶² továbbá az utókorra maradt a Marcus Marcellus védelmében elmondott Cicero-beszéd Wesselényi által készített fordítása is.⁶³ Francia nyelvtudásáról csupán egyszer tett említést egyik édesanyjához írt levelében: saját bevallása szerint 1815 májusában olvasási készsége kifejezetten jó volt.⁶⁴ A *Selmours* fordításához a báró rendelkezésre állt az eredeti francia nyelvű mű, mivel Florian elbeszéléseinek gyűjteménye a zsidói Wesselényi-könyvtár jegyzékében is szerepel.⁶⁵

Tanulmányai során Wesselényi többször is találkozott Florian névvel és munkásságával.⁶⁶ A zsidói bibliotéka jegyzékében szereplő francia nyelvű könyvek La Fontaine mellett a legismertebb fabulaírók között említik, s kiegészítő olvasmányként javasolják a diákoknak Florian

⁵⁶ A Pataki halálát követő gyászfolyamathoz lásd *Kárpáti: i. m.* 32–36.

⁵⁷ OSZK Kézirattár, 113/60. Wesselényi Miklós levele Döbrentei Gáborhoz, 1815. október 20.

⁵⁸ *Kazinczy Ferenc levelezése. XIV. kötet.* Sajtó alá rendezte: Váczy János. Bp. 1904. 44. Wesselényi fordítása után 1840-ben jelent meg újból a *Selmour* magyarul ifj. Kis János Florian-kötetében. Lásd *Florian novellái.* Franciaából fordítva ifj. Kis János által. Sopron 1840. 134–166.

⁵⁹ *KazLev XI, i. m.* 432.

⁶⁰ *Conversations-Lexicon oder encyclopedisches Handwörterbuch für gebildete Stände. Dritter Band.* Leipzig 1815. 662–664.

⁶¹ A Magyar Országos Levéltár számára az 1960-as évek elején mikrofilmmásolat készült Wesselényi Miklós személyi levéltáráról, így naplóiról is, amelyet akkor a Román Akadémia Kolozsvári Fiókjának Történeti Levéltára őrzött. A mikrofilmfelvételek között azonban a gyermekkori napló nem található meg, minden bizonnyal ennek tudható be, hogy mások mellett Trócsányi Zsolt sem ismerte az 1808. évi naplófeljegyzéseket.

⁶² ANRDJC fond nr. 928, crt. nr. 426. Wesselényi Miklós gyermekkori naplója, 1808. október 12. – október 15.

⁶³ ANRDJC fond nr. 928, crt. nr. 429. Wesselényi Miklós gyermekkori iratai

⁶⁴ ANRDJC, fond nr. 250, crt. nr. 159. Wesselényi Miklós levele Cserei Helénához, 1815. május 23.

⁶⁵ ANRDJC fond nr. 250, crt. nr. 2A. *Verzeichniss der Bücher, welche sich in der Freyherrlich-Wesselényischen Bibliothek in Zsibó befinden*, 85. fol.; *Nouvelles nouvelles par M. de Florian, de l'Académie française; de celles de Madrid, Florence; etc.* Paris 1792. 5–47.

⁶⁶ A Wesselényi-könyvtár francia tankönyveihez és olvasókönyveihez lásd ANRDJC fond nr. 250, crt. nr. 2A. *Verzeichniss der Bücher...* 3–4. fol.

tanmeséit.⁶⁷ Emellett Friedrich Gedike francia olvasókönyve két fabulát is közölt tőle.⁶⁸ Johann Valentin Meidinger és Dominique Mozin tankönyveit Wesselényi fel is használta a fordítás elkészítéséhez: 1815 októberében arra kérte Döbrenteit, hogy Kolozsváron szerezze be neki a két könyv legújabb kiadását. Kérését Döbrentei csupán részben tudta teljesíteni, a Wesselényi-könyvtár lajstroma alapján Meidinger francia grammatikájának 1815. évi kiadását tudta csak megvásárolni.⁶⁹

Az Erdélyi Múzeumban megjelent Wesselényi-fordítás nem csupán a báró szépirodalmi munkásságának szempontjából érdekes. A történet az ifjú főhős, Edward Selmours és szerelme, Eliza Hartley házasságának fordulatokban gazdag előzményeit mutatja be. A történet egyik fontos eleme Selmours sajátos tulajdonsága: mindenkinek meg szeretne felelni, s mielőtt döntene, mindig figyelembe veszi, mit szólnának döntéséhez az emberek. Az elbeszélés tanulságát is erre vonatkozóan fogalmazta meg a francia szerző: „Szelmur idővel megegyezett, hogy bizonyos körülményekben bajos minden embernek tetszeni.”⁷⁰ A konklúzióból adódóan érdemes abból a szempontból is megvizsgálni a szöveget, Döbrentei hogyan tudott vagy akart azon keresztül ifjú pártfogoltjára és barátjára hatni.

Döbrentei nevelési elveit a filantróp pedagógia hatotta át, amellyel 1806–1807-ben ismerkedett meg Wittenbergben folytatott tanulmányai és lipcsei tartózkodása alatt.⁷¹ Hazatérve Kazinczy közbenjárásával Andrásfalván a Gyulay család három gyermekének nevelője lett, bár elsődlegesen a család egyetlen fiával, Gyulay Lajossal foglalkozott.⁷² A Johann Bernhardt Basedow, Joachim Campe és Christian Salzmann nevével fémjelzett pedagógiai irányzat célja – Jean Jacques Rousseau és John Locke gondolataira alapozva – olyan egyének kinevelése volt, akik felnőttként saját érdekeiket össze tudják egyeztetni a közösségével, így a társadalom érdekeit szolgálják, anélkül, hogy egyéni céljaik bármilyen hátrányt szenvednének. Mindezek elérése érdekében a nevelők elsősorban a hétköznapi életben jól használható tudással ismertették meg tanítványaikat, nem pedig a véleményük szerint merev és monoton klasszikus nyelvekkel, valamint az ókori szerzők munkáival. Elsősorban nem tudósokat, hanem a hivatásukban, a mindennapi életben helytálló felnőtteket akartak nevelni. A tudás átadásának módszereiben is jelentősen eltértek az addigiaktól, ugyanis a tanítvány az iskola helyett a természetben, séták és kirándulások alkalmával, a nevelővel való beszélgetés révén szerezte meg az ismereteket.⁷³

A kolozsvári Lucian Blaga Egyetemi Könyvtár kéziratai között található a 12 éves Wesselényi tollából származó, 1808-ban keletkezett *Könyörgés*.⁷⁴ A báró gyermeki kézírásával készült dokumentum három részből épül fel. Az első szakaszként elkészült imádság átgondolt

⁶⁷ Abbe Mozin: *Französische Sprachlehre in einer neuen und faßlichen Darstellung*. Tübingen 1807. 464; Johann Valentin Meidinger: *Praktische französische Grammatik*. Leipzig 1813. XIX.

⁶⁸ *Francia olvasó-könyv*. A Francia Nyelvet Tanulni kívánóknak kedvéért egy rövid Grammaticával együtt írta D. Gedike Frídrik. Pozsony 1801. 177, 189–190.

⁶⁹ ANRJC fond nr. 250, crt. nr. 2A. *Verzeichniz der Bücher...* 3. fol.

⁷⁰ Jean François Claris de Florian: *Szelmur*. = EM 4. füzet 142.

⁷¹ Döbrentei német pedagógiáról alkotott véleményéhez lásd EM 6. Füzet 139–141.

⁷² Széchy Károly: *Az Erdélyi Múzeum (Döbrentei Gábor folyóirata)*. = *Az Erdélyi Múzeum Egylet Bölcsélet-, Nyelv- és Történelemtudományi Szakosztályának kiadványai*. 4. kötet. Kvár 1887. 31.

⁷³ Pukánszky Béla – Németh András: *Neveléstörténet*. Bp. 1998. 259–265.

⁷⁴ Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Colecții speciale, Ms. 2605. Wesselényi Miklós: *Könyörgés* (= BCULB CS Ms. 2605. *Könyörgés*). A Wesselényi-levéltár iratait 1908-tól a mai Kolozsvári Egyetemi Könyvtár épületében őrzik, s a kézirat a családi iratanyag 1950-es években történt átköltöztetésekor – néhány más értékes forrással együtt – elkerülhette az illetékesek gyélmét.

koncepciót tükröz, csupán néhány javítás található benne. A második rész az előzővel ellentétben már több korrekciót mutat, s néhány beszúrást és kiegészítést is található benne. Ez az egység kifejezetten pedagógiai tartalmú, az erényekről, valamint a rossz környezet ifjúra gyakorolt negatív hatásáról, továbbá ennek elkerüléséről értekezik – mintegy útmutatót adva ahhoz, hogyan őrizze meg az ifjú erkölcsösségét azt követően, hogy elhagyja a szülői házat. A harmadik és egyben utolsó szakasz címe alapján egy reggeli imádság s az első fohász részben módosított változata. A *Könyörgés* keletkezési időpontjához a második részben feltűnő pedagógiai gondolatok szolgálnak magyarázattal, amelyek kifejezetten a morális neveléshez kapcsolódnak. Jean Jacques Rousseau és id. Teleki László szerint az erkölcsi fejlődés terén a 11-12 éves korig tartó gyermekkor igényli a legtöbb figyelmet, mivel ekkor jelennek meg a gyermekben a rosszra való hajlandóság első jegyei.⁷⁵ Nem véletlen tehát, hogy a 12 éves Wesselényi egy olyan művet írt, amelyben összefoglalja azokat a pedagógiai gondolatokat, amelyek a gyermek erkölcsi fejlődésére vonatkoznak.

A kézirat második szerkezeti egységében több pedagógiai gondolkodó művének hatását is felfedezhetjük, közülük a Florian-fordítás szempontjából a legjelentősebb Seneca. Wesselényi fentebb már említett gyermekkori naplófelfjegyzései szerint Patakival 1808. október 12-én és 13-án Seneca *Erkölcsei leveleinek* 28. és 29. darabját fordították magyarról latinra.⁷⁶ Az *Erkölcsei levelek* rendre visszatérő témája az egyén és a közösség kapcsolata. Seneca elsősorban arra a kérdésre kereste a választ, vajon az egyén meg tudja-e őrizni erkölcsét az emberek között, vagy vissza kell vonulnia a magányba. A levélíró óva inti barátját a rossz társaságoktól, különösen is az ott jelen lévő szolgalelkűsüdtől. A 29. levél is ezt a témát taglalja, s figyelmezteti Luciliust arra, hogy a népszerűséget csak erkölcstelen úton lehet megszerezni, épp ezért ne törekedjen arra, hogy elnyerje az emberek tetszését, kizárólag a saját elveinek, az erényes élet szabályainak akarjon megfelelni.⁷⁷ A *Könyörgés* második szakaszában is megfigyelhető az erkölcsön keresztül a kiemelkedésre való vágy, az átlagostól és a fentiekben felsorolt negatív hatásoktól való elkülönülés. Mindehhez Wesselényi szükségesnek tartja a káros elemek beazonosítását; „a Virtus külső ellenségei” között az irigységet és a hízkelkedést nevezi meg, amelyek elvezetik az embert az önhittségre.⁷⁸ Az erkölcsösség megőrzésére a gyermek báró neveltetésének alapelveit áttekintve egyetlen lehetséges utat lát: Isten törvényének megtartását.⁷⁹ Amellett, hogy a két Seneca-levél hatása is kimutatható a *Könyörgés* második szakaszában, a datálásban is segítséget nyújt: mivel mindkét levél mondanivalója felismerhető benne, a kézirat minden bizonnyal 1808 októbertől után keletkezett.

⁷⁵ Jean Jaques Rousseau: *Emil, avagy a nevelésről*. Bp. 1997. 51; ANRDJC fond nr. 250, crt. nr. 45. Id. Teleki László: *Némely az ötszemet illető különös körülményekről*.

⁷⁶ ANRDJC fond nr. 928, crt. nr. 426. Wesselényi Miklós gyermekkori naplója, 1808. október 12–13.

⁷⁷ Lucius Annaeus Seneca: *Erkölcsei levelek*. Fordította Kurcz Ágnes. Bp. 2001. 75–78.

⁷⁸ „A Virtusnak két nemű ellenségei vagynak [...] a külső a' rossz társaság, és példák az irigység, a hízkelkedés a' szerente ki tsapongó változása... Elebb büszkeséget tsepektetik beléjük hogy senkinek is tanácsát ne kövesse, majd a' Korhelység és Bujaságra igyekeznek vezetni, hogy ez által erköltsiség szeletét el altatván a virtus minden más külső ellenségeinek predajivá tégye.” BCULB CS Ms. 2605. *Könyörgés*.

⁷⁹ „Nézük meg tehát Szerelmes Halgatóim miből áll ez a Ház hogy kelleitk építeni... Az Isten Törvényének követéséből, mert ugyan is meg vagynak ebbe az Istennek igaz tisztelete meg vagyon fele barátinknak szeretete meg vagyon a' tiszta Erkölts meg vagyon az Indulatoknak 's a' világ hiabavalóságának meg vetése. Márpedig ezek azok a' Virtusok melyek minket a' Világ intselkedései szél vészeli ellen bátoróságba tehetnek.” BCULB CS Ms. 2605. *Könyörgés*.

Id. Wesselényi Miklós halálát követően Kazinczy Ferenc leveleiben gyakran találkozunk erkölcsi útmutatással. Az első levélben szereplő tanács – a 28. és 29. Seneca-levélben olvasható gondolatokhoz hasonlóan – óva inti Wesselényt az „alacsony ragyogástól”, vagyis a bármilyen áron való népszerűsége törekvéstől, valamint a „szolgai lelküségétől”. Mindemellett Kazinczy arra is figyelmezteti fiatal barátját, hogy a kompromisszumra képtelen keménység sem helyes – édesanyjától viszont megtanulhatja azt, hogyan tud szelídíteni eme tulajdonságán, s megtalálni az arany középutat.⁸⁰

Különös hasonlóságot mutat tehát a Wesselényi által lefordított *Selmours* tanulsága a Seneca-levelekkel és a Kazinczy-féle erkölcsi leckével, így Döbrentei választása vélhetően okkal eshetett erre a műre. A Florian-elbeszélés konklúziója egyfelől hasznos lehet a későbbi közszereplésben, s arra tanítja az ifjút, hogy ne mások véleménye, hanem saját erkölcsi mérceje alapján alkosson véleményt, és aszerint cselekedjen. Másfelől Wesselényi irodalmi ambíciói szempontjából is értelmezhető *Selmours* történetének konzekvenciája. A Wesselényinek címzett *Magyar literatúrát illető megjegyzések* lapjain Döbrentei felhívja az ifjú irodalmárok figyelmét arra, hogy helyesen válasszák meg kritikusait, valamint ne a közvéleménynek és a közízlésnek akarjanak megfelelni. „Szükség az írásra készülő ifjúnak szívére kötni, hogy tíz jó izlésűnek tetszeni többet ér, mint száz ízetlennek tudatlan tapsolása vagy pártfogása... A' hozzá érték itélete általadja a' jó Író a' halhatatlanságnak, 's mind új becsülőji lesznek, de a' sokaság tömjénezése nem hat fel az érdem templomáig, alatt terül el füstje 's eloszlik” – javasolja az olvasónak.⁸¹ A *Selmours* lefordításával tehát nemcsak egy tehetséges ifjú fordítói gyakorlat-szerzése lehetett Döbrentei célja, hanem a történetből lesűrhető tanulság megtanítása is, amely az irodalmi és a későbbi közéleti szerepvállalás aspektusából egyaránt értelmezhető.⁸²

Kolozsváron az ifjú Wesselényi környezetében olyan személyekkel találkozunk, akik otthonosan mozognak az irodalom világában. Pataki Mózessel, Szabó Andrással, Bölöni Farkas Sándorral és Döbrentei Gáborral egyaránt baráti kapcsolatot ápolt, de különösen Döbrenteitől várta azt, hogy segít neki elsajátítani mindazt a tudást és gyakorlatot, amelynek segítségével jelentős irodalmár válhat belőle. Bár 1814 szeptemberében a Berzsenyivel való találkozás után elcsüggedt, végül teljesült régi vágya, és megjelenhetett az Erdélyi Múzeum lapjain egy munkája. Döbrentei tanításai, valamint a fordítási gyakorlatok szépirodalmi mintái a későbbiekben is élénken megmaradhattak Wesselényiben, hiszen hatásukat naplójában is felfedezhetjük. A *Magyar literatúrát illető megjegyzésekben* a prózai alkotás kapcsán Döbrentei felhívta az ifjak figyelmét arra, hogy a jó fogalmazási készség elsajátításához elengedhetetlen az ókori szerzők műveinek gondos áttanulmányozása, s ennek nyomán saját stílusuk letisztítása.⁸³ Vélhetően ez a gondolat állhat amögött, hogy Wesselényi 1821. március 19-i feljegyzésében a tavasz rá gyakorolt hatásának leírása előtt Horatius Torquatushoz írt ódájának első két sorát másolta be.⁸⁴ Az *Erdélyi*

⁸⁰ *Kazinczy Ferenc levelezése. VII. kötet.* Sajtó alá rendezte Váczy János. Bp. 1896. 395.

⁸¹ Döbrentei: *i.m.* 99–100.

⁸² A *Selmours*-ral ellentétben Döbrentei a *Die Geschwister* fordítását vélhetően a gyakorlatszerzés miatt bízhatta Wesselényire, mivel az egyfelvonásos könnyed szerelmi történetben nem fedezhető fel erkölcsi tanulság. Czibula Katalin szerint a darab mind dramaturgiájában, mind nyelvezetében egyszerűbb, mint Goethe későbbi drámái. Emiatt, valamint rövid terjedelme miatt alkalmas lehetett a fordítói munka gyakorlására. *Czibula: i.m.* 401.

⁸³ Döbrentei: *i.m.* 115–116.

⁸⁴ „Diffugere nives, redeuntiam gramina campis, arboribusque comae.” ANRDJC, fond nr. 250, crt. nr. 128. Wesselényi Miklós naplójeljegyzései, 1821. március 19.

Múzeum alapítója a későbbiekben is fontos szerepet játszott Wesselényi művei körül. Amellett, hogy Döbrentei egyike azon kevés személyeknek, akire a báró ifjúkorától élete végéig barátjaként tekintett, 1828-ban a *Régi híres ménesek egyike megszűnésének okairól* szerkesztésében is az ő segítségét kérte.⁸⁵

„Our Readers Wish Delightful...” Miklós Wesselényi and the Transylvanian Museum.

Keywords: 19th century, Miklós Wesselényi, Gábor Döbrentei, Transylvanian Museum, philanthropic pedagogy.

Although the political activity of Miklós Wesselényi is circumstantially known in the history via Zsolt Trócsányi's monograph, the research of his literary pursuit did not tone. Though Gábor Csaba Dávid literary historian published his three unknown writings, we do not know much about his belletristic work. The present study examines the young baron's literary interest in the era of his studies in Cluj, his relationship with Gábor Döbrentei, the founder of the Erdélyi Muzéum [*Transylvanian Museum*], and with the help of several unknown sources it outlines Wesselényi's literary ambition and motivation.

⁸⁵ OSZK Kézirattár, fond 113/60. Wesselényi Miklós levele Döbrentei Gáborhoz, 1828. december 7.